

és Ecclesiai [...] egy időben vitessenek végbe" (költségkiméltetés miatt ne különböző időben, és ne novemberben és decemberben, "mivel majd csak kezdete lévén a' tanításnak").

A rendeletet követően minden vizitációs jegyzőkönyv első pontjai a gyermekek mindkétféle oktatásának vizsgálatára vonatkoznak. A vizsgálatok szerint az oktatási eredmény évről-évre - mind a látogatottságot, mind a nemek létszámát illetően - nagyon ingadozó, különösen a Nyári Catechizatiót illetően, amelyből főképpen a "Fiu magzatok többnyire szolgálati állapotban" lévén vagy saját marháik pásztorlása miatt hiányoznak. Ezért 1839-ben "Főtisztelendő Székely Miklós Ur" a nyári tanítás hiányát pótlendő tanácsolja, hogy "a' más több Ekklesiakban divatozó Adventi tanítást ezen Ekklesiában is [...] divatba hozni és hozatni el ne mulassák." (Folytatjuk)

Dr. GAAL GYÖRGY

UNITÁRIUS ÉPÜLETEK ÉS ÉPÍTKEZÉSEK AZ EGYKORI MAGYAR UTCÁBAN

Kolozsvár Főteréről, az egykori Nagypiacról hat főutca nyílik: a Közép (Deák Ferenc), Magyar (Kossuth Lajos), Híd (Wesselényi Miklós), Monostor (Unió), Széna (Jókai) és Torda (Egyetem) utcák. Ahol ezek metsztek a 15. század első felében épített várfalgyűrűt, oda kapubástyák épültek, s idővel szükségessé vált az utcák várfalon belüli és kívüli szakaszának megkülönböztetése. Ezért a megnevezés elé oda illesztették a belső, illetve a külső jelzőt. Így jött létre a Belső utca és Külső utca elnevezés.

Az unitárius egyház és iskola központja eleinte az Óvárban, majd a Főtéren volt. A plébániaházzal szomszédos épületekben berendezkedett iskolát a megerősödött Habsburg hatalom 1718 márciusának végén kiüríttette, s átadta a katolikusoknak. A hajlék nélküli diákság az év május 10-én a szenior kíséretében beköltözött az egyház Magyar utcai Huszárféle házába. Ennek 275 éve, s azóta az egykori Huszár-ház körül helyezkedett el és működik az Unitárius Egyház minden intézménye, itt alakult ki a püspöki rezidencia, s itt épült a központi templom. Az utca számos háza volt vagy van unitárius egyházi tulajdonban, s itt építkezett leginkább az egyház.

Kolozsvár legkorábbi fennmaradt utcaneve a „Platea Mager utcha” (1372). Az elnevezés bizonyára abból adódott, hogy az akkoriban még főleg szász lakosságú városnak ebben az utcájában nagyobb volt a magyarság részaránya. A magyar polgárok 1453-as összeírása még megkülönbözteti az utca belső (Intra muros) és külső (Extra muros) részét. A

belsőben 25, a külsőben 152 magyar családot vesznek számba. Mivel ez volt a középkori Kolozsvár leghosszabb utcája, Hosszú utcának (Longa Platea) is nevezték. A külső szakasz az egykori Szentpéter faluval kötötte össze a várost, úgyhogy neve néha Szent Péter utcaként is felbukkan. Az utca teljes kialakulása, kiépülése a Végsor utcáig (Ma Marasti tér) 1770 tájára tehető. Egy ekkori térképen már a mai kontúrokkal szerepel. Persze, a külső szakaszt kertek, majorok szegélyezték.

Az utcában néhány főúri család (gróf és báró Bánffy, báró Wesselényi, gróf Bethlen, gróf Kun) mellett főleg iparos polgárok éltek: csizmadíák, fazakasok, kádárok, kötélverők, tímárok, kovácsok, rézművesek, kalaposok, szücsök, takácsok. És persze, néhány értelmiségi: papok, tanárok, orvosok. A külső utcaszakaszon a földművesek, gazdálkodók voltak többségben.

A 18. században a Belső Magyar utca kis polgárházakból állhatott: kétablakos homlokzat boltozatos kocsikapuval. A két szomszédos ház kapuja egymás mellé esett, hogy így levegősebb udvarok jöjjenek létre, a felezővonalon többnyire deszkakerítés képezte a határt. Egy ilyen házpár még ma is látható, pontosan az unitárius egyházközség 16—18. számú épületei. A további helyiségek rendszerint az utcára néző szoba folytatásaként a tűzfal mentén sorakoztak: még egy szoba, konyha, műhely, gazdasági épületek. A legtöbb udvarnak volt hátsó kijárata is az ottani sikátorra, míg a telek végét el nem adták a 19. század folyamán önálló házhelyként.

Ebbe az összképbe egy-egy ház emeletessé bővítése és néhány egyházi építkezés hozott új szint. Elsőként az unitárius templom épült fel 1792—1796-ban. Majd 1806-ra elkészül az impozáns kétemeletes kollégiumépület. 1816-tól 1829-ig tart a sarki lutheránus templom felhúzása. Ugyanekkor folynak az átelleni sarokház, a kétemeletes Központi Szálló építési munkálatai (akkori nevén Fiskus-ház). A Külső Magyar utca első nagy építkezése a református egyházé: 1829—1851 között emelik fel a kétágú templom falait. Még kijebb, Szentpéteren a katolikusok építkeznek. A falusias környezetbe magas tornyú neogótikus templomocskát emeltetnek 1844—1846-ban. Nagyobb vonzást hoz még a Magyar kapu lebontása 1872-ben. Ez addig lezárta a belső utcaszakaszt. Akadályozta viszont a növekvő forgalmat. Az utca házai itt neki is épültek a kaputorony két oldalának. Lebontásával kialakult a mai sugárút. A házak homlokzatát is rendre hátrább költöztették, alkalmazkodva az utcavonalhoz.

A középkori Kolozsvár utcái többnyire a Főtér felől keskeny torkollal indultak, mert itt minden házhely nagy értékkel bírt. Középtájon kiöblösödtek, majd a kapubástyánál összeszűkültek. Középen vizesárok futott, melybe minden háztól egy-egy kisebb árok szaladt a szennyvíz és esővíz levezetésére. A házak mentén keskeny kövezett járda húzódott. Vásárok alkalmával a Főtérről induló utcák is megteltek sátrakkal, itt is folyt a piacolás. A Belső Magyar utca épp az unitárius templom táján öblösödött ki, idáig húzódott többnyire az árusítás. Innentől mind külvá-

rosiasabb lett az utcakép. A várkapu táján kocsmák, vendégfogadók, gyengébb minőségű, jórészt favázás házak állottak.

A 19. század vége hozott újabb lényeges változást az összképbe: a többemeletes „világvárosi” eklektikus épülettömbök korszaka ez. Az unitárius templomon alul a kollégium kétemeletes „palotája” képviseli elsőként ezt a stílust. 1901-re készül el. Vele egyidős a kis utcán túli szintén kétemeletes Haller-ház. A külső szakasz elején 1895-ben adják át a református teológia saroképületét. Szintén sarokra néz az 1891-re befejezett EMKE-székház, a mai vasútigazgatóság. Rövid idő múlva már a szecesszió is jelentkezik. Először az EMKE-palotával szomszédos Eperjesi-bérház kétemeletes homlokzatán (1907), majd a Berde Mózes utca torkolatával szembeni Ács-házon (1911), s itt e stílus legszebb kolozsvári képviselője, a Kereskedelmi és Iparkamara háromhomlokzatos székháza (1911). Közben az utcakép is módosul. 1893—1902 közt gőzvontatású „közúti vasút” halad az állomás felől a szentpéteri templomig. Ennek felszámolása után kockakövel borítják az úttestet, s a házfalig érő aszfaltos járdát alakítanak ki. A csatornázás is a század végén szorította ki a vizesárkokat.

Az utca neve a századfordulóig nem változott. A házak számozására először a reformkorban került sor. 1840 körül tizedenként számozták meg őket. Tizenegy tizedre oszlott a város. Ez azzal járt, hogy az utca két oldalának házsorai közt a számozásban nem volt kapcsolat. A számozás ugyanis a háztömbök sarkánál betért, utcákkal határolt egységekből indult ki. 1869-ben, a telekkönyv felállításakor tértek át az utcánkenti, páros és páratlan oldalú számozásra.

1899-ben határozza el a városi tanács, hogy „korszerűsíti” az addigi spontán kialakult utcan neveket, s egyben a házakat is újra számozzák. Ekkor jelennek meg a történelmi-politikai nevek a várostérképen. A Belső és Külső Magyar utcát ketté osztják. A belső rész Kossuth Lajos nevére kapja, a külső egyszerűen Magyar utca lesz. A világháború után a román hatóságok egybe véve a kétrészes utcát, Győzelem útjának (Calea Victoriei) keresztelik el, s újra át is számozzák a külső szakaszt. 1829-ben meghal Ferdinand Foch francia altábornagy, a győztes antant-csapatok parancsnoka, rá emlékeztetőül 1930-tól az egész utca nevére Maresal Foch-ra változtatják. A bécsi döntést követően 1941 januárjától visszaállítják a régi magyar elnevezéseket (Kossuth Lajos, Magyar), egyben a számozást úgy módosítják, hogy a Főtér felől számítva mindig a jobb oldali házsor legyen páros. Ez az egész utcaszakasz eddigi páros-páratlan sorainak felcserélését vonta maga után.

A II. világháború után még Kossuth Lajos nevére meghagyták, de a Magyar utca nevére a Vörös Hadsereg (Armata Rosie) útjára változtatták, s az átkeresztelt szakaszt megint átszámozták. 1964-ben a két utcarészt Lenin neve alatt egyesítették, újra egybeszámozva. 1990 elején az út neve 1989. december 22-re, 1993 decemberében 1989. december 21-re változott.

Az utca külső, a szentpéteri templomon túli részén 1980-ban kezdtek bontani a zömében magyar lakosságú hóstát házait, s helyükre öt-hat év alatt tömbházrengeteget építettek. A belső szakaszon is, az egykori

várkapu környékén 1984 nyarán-őszén vagy 12 házat lebontottak. Helyükre pártszálló és tömbházak épültek, jócskán módosítva az összképet.

A továbbiakban egy, az egész Belső és Külső Magyar utcát házról házra bemutató dolgozatból azokat az épületeket emeljük ki, amelyeknek unitárius vonatkozásai vannak vagy voltak az elmúlt századokban. Anyaggyűjtésünket a telekkönyvnél kezdtük, a városi és egyházi levéltárakban folytattuk, végül a helyi napisajtó, a városkalauzok, a cím- és lakásjegyzékek adataival egészítettük ki. A jelentősebb épületek bemutatásánál a művészettörténeti szakkönyvek leírásait is hasznosítottuk.

I.

A Főtér felől indulva, jobbról a *8-as számú ház* (korábban Belső Magyar - Kossuth Lajos utca 5. szám) emeletén négy ablak-ajtóval és vaserkéllyel, földszintjén üzlethelyiséggel a századforduló eklektikus stílusjegyeit viseli magán. Jakab Elek várostörténetéből (III. kötet 840) tudjuk, hogy itt már 1802. március 1-én is emeletes ház állott. Akkor vásárolta ugyanis meg az Unitárius Egyház Olasz János örökösaitől, Bajnóczi Máriától és Druzsától 2600 magyar forintért. A szabó céh háza és az unitárius püspöki ház közötti emeletes épületként említik. 1804. szeptember 17-én már el is adják Csiki Szabó Istvánnak. Az 1840-es években Walther András zsemlés, az 1860-as években a Hirschfeld család tulajdonosa. A Hirschfeldek őse, Frigyes kőfaragóként Németországból költözött Kolozsvárra, 1848-ból való impozáns sírköve ma is áll a temetőben. A leszármazottaktól 1888-ban Gajzágó Antal bánffyhungyadi ügyvéd veszi meg, majd ennek örökösaitől Bodner Benjamin kereskedő és neje kezére jut. Bodner Bazár néven vegyeskereskedést vezettek itt a deportálásig. 1946-ban az örökösöktől Szígyártó Ferenc veszi meg a házat, s tőle államosítják 1950-ben. Az emeleti lakást bérlőknek adták ki. Az 1910-es években Uzoni Imre unitárius kollégiumi tanár lakott itt, az 1920-as években pedig Draganu Nicolae akadémikus irodalomprofesszor, az 1919-ben megnyitott román egyetem első prorektora.

A következő *hosszú frontú épület* első pillantásra elárulja, hogy két múlt századi telekre épült. A nyugati részén egykor álló Belső Magyar utca 7-es számú földszintes ház megvételét 1784 februárjában határozták el az unitáriusok, mivel a kollégiummal szemben van, és megfelelő professzori laknak. Telegdi István városi szenátortól vásárolják, akkor Konrád János kalapos lakik benne, s első tanárlakója Lázár István, a leideni egyetem filozófiai doktora, újonnan kinevezett kollégiumi rektor. Két év múlva, 1786-ban őt választják püspökül, s negyedszázados egyházvezetői munkálkodása idejére esik a legtöbb unitárius építkezés. Az elnyomatás valamelyes enyhültével 38 templom, torony és iskola épül fel, köztük a kolozsvári templom és iskola is. Lázár püspökké választásakor nem foglalja el a Belső Közép utcai házban a már hagyományossá vált szuperintendesi (püspöki) lakást, s azt a templomépítés költségeinek fedezésére 1796-ban el is adja a városnak a kolozsvári eklézsia. Ettől fogva a szóban forgó 4 helyiséges Belső Magyar utcai ház szerepel püspöki szállásként

egész 1862-ig, amikor Kriza János már az átellenben lévő egykori Pákei-ház emeletén kap püspöki lakást, de azután is hosszasan „rég püspöki ház” a neve. Itt lakott püspökként Körmöczi János 1812-1836 között. Még mint kollégiumi rektor, ő szerzett érvényt a kantianus filozófiának és a modernebb fizikai tanoknak az oktatásban, kitűnő szónok, dinamikus egyházszerző volt. Ő fogadta 1817 augusztusában I. Ferenc császárt és feleségét, mikor az unitárius templomot és kollégiumot meglátogatták. 1818-ban Torda fele hajtatva kocsija felborult, főtörést, agrázskódást szenvedett, amiből haláláig nem épült fel. Utóda ótordai Székely Miklós volt 1838-1843 között a püspöki székhelyben, őt pedig Aranyosrákosi Székely Sándor követte 1845-1852 között. Ők azonban, úgy tűnik, már nem fogadják el a lakást, hiszen tanárrá választásától, 1837-től Brassai Sámuel lakott itt édesanyjával. 1840-ben a házban levő konzisztórium üléstermet is átadták neki, azzal a feltétellel, hogy a benne levő tárgyakért felelősséget vállal, és saját fájával fűti. Brassai 1838-1840, valamint 1845-1847 között is igazgatója a kollégiumnak. A forradalom leverésekor menekül el Kolozsvárról. A levéltárat 1851-ben helyezik át innen a kollégium épületébe, s a házat bérlőknek adják ki, s több ízben is tárgyalják jövedelmezőbbé tételét, 1858-ban még az emeletréépítés lehetőségét is latolgatják.

Ilyen előzmények után kerül 1873-ban árverés útján eladásra a kelet felé eső szomszédos négy lakószobás földszintes kőház (Tivoli utca 9. sz.). Régi szerződésekből tudjuk, hogy 1792-ben Losonczi Andrásné, majd 1806-ban a Losonczi örököséié volt a ház. Az 1845-ös és 1854-es Kolozsvári naptár szerint Mannó Antal üveges lakik itt. A telekkönyv felvételekor „az 1861 január hóban elhalt Mannó Antal hagyatéka-”ként veszik nyilvántartásba. A ház és a telek megvétele lehetővé tette az egymás mellett álló két unitárius tulajdonban levő telken nagyobb szabású építkezés tervezését. A Képviselő Tanács 1873 májusában küld ki bizottságot Berde Áron vezetésével, „...hogy a régi püspöki házat és a mellette megvásárolt szegletházat és telket felméretvén készíttessen tervrajzot és költségvetést a megnevezett háznak egyemeletesre emelésére nézve oly módon, hogy a földszinten építendő alkalmatosságok lehetőleg legyenek jövedelmezőleg bérbbe adhatók, az emeleten építendő alkalmatosságok pedig legyenek tanári szállások”. Sajnos, nem találtuk meg az építkezéssel kapcsolatos iratokat.

Az új emeletes ház 1874 szeptemberére készülhetett el, ekkortól kérnek tíz évi adómentességet a földszinten 3 boltból, 2 raktárból, 4 szobából, 2 konyhából, az emeleten 8 szobából, 2 konyhából és 2 kamarából álló új épületre. Az építész felhasználta a régi házak alapját, falainak egy részét. A Magyar utca felé tízablakos, eklektikus külsejű épület frontján a párosan elhelyezett kötényes ablakokat kettős szemöldökök fogják össze, a vízszintes tagolást virágmintás díszítőszalag és levéldíszes-fogazatos zárópárkány oldja meg. A ház belsejében az előző épületek késő barokk emlékeit is megtaláljuk. Gyámsoros emeleti tornáca fokozza műemlék jellegét. Az 1938-as új telekkönyvbe pléhvel fedett emeletes téglaházként vették fel, melynek földszintjén 5 üzlethelyiség, 5 raktár, 7 szoba és 1 konyha, emeletén pedig 10 szoba és 3 konyha van. Az 1939-es egyházi

kimutatás szerint az emeleti négy lakás közül háromban egyházi alkalmazott lakik. Az 1941-es átszámozásig csak a Bolyai utca felől volt házszáma az új épületnek, bár arra csak kétablakos homlokzata van, de oda esik bejárati kapuja. Az 1941-es átszámozáskor lett Bolyai utca 9 - Kossuth Lajos utca 10. szám. (586. sz. műemlék.)

Az épület földszintjén eleinte 3, utóbb 5 üzlethelyiség volt, bérlői közül ismerjük az 1900-as évek elejéről Dietrich Gyula aranyművest, 1907 körülről Holländer Márton divatszabóságát, az 1940-es évekből Barcza Jenő sarki éttermét, melynek kerthelyisége volt a Bolyai utca felé, valamint Pálffy István szücsboltját. A lakók közül az unitárius tisztségviselők, kollégiumi tanárok egész sorát említhetjük. 1895-ben e házból kísérik utolsó útjára a 78 éves korában elhunyt Kriza Jánosné Füzi Borbálát, 1905-ben pedig Kovács Jánost, Kriza püspök vejét, költeményeinek összegyűjtőjét, kiadóját. A kollégiumban 1872-től a történelem tanára, 1877-1891 között igazgató is volt. Legnagyobb érdeme azonban az angol-magyar kapcsolatok ápolása volt. 1873-tól a kolozsvári egyetemen az angol nyelv és irodalom első magánoktatója, 1876-tól angol társadalomkört szervezett, a Brit és Külföldi Unitárius Társulat levelező tagjává választotta. Számos alkalommal képviselte felekezetét Angliában és Amerikában. Szerkesztette a Keresztény Magvetőt is. Ugyanitt lakott fia, Kovács Kálmán unitárius püspöki titkár, az Erdélyi Irodalmi Szemle egyik alapítója. Az 1890-es években Benczédi Gergelynek volt itt lakása. 1866-tól a fizikát és vegytant tanította a kollégiumban 36 éven át, közben 10 évig igazgatta is az intézetet. Értékesek levéltári kutatáson alapuló iskola- és egyháztörténeti dologzatai. Névrokona, Benczédi Pál kollégiumi majd teológiai tanár szintén itt lakott, s ugyancsak vonzódott a kutatómunka iránt. Műfordító és életrajzíró volt. Mint a kollégiumi nagykönyvtár felelősét, 1948-ban átvette az akadémia. A Kelemen Lajos Emlékkönyvben (1957) ő ismertette a könyvtár ritka értékes kéziratárát.

A század elején átmenetileg Végh Mihály unitárius püspöki titkár és haláláig Kanyaró Ferenc, a neves irodalom- és művelődéstörténész kollégiumi tanár lakott itt. Az 1920-as években Varga Béla teológiai tanár, filozófus-pedagógus, a későbbi unitárius püspök volt e ház lakója. A püspökségről 1940-ben lemondott és az egyetem neveléstudományi tanszékét foglalta el. E házban érte 1921-ben az egész várost megrázó tragédia: az egyik emeleti ablakban játszott hároméves kisfiával, kiejtette, s az szörnyet halt. Az 1940-es években itt lakott abrudbányai Fikker János unitárius teológiai és Ferenczy Sándor kollégiumi természetrajz szakos tanár. Az utóbbi a kutató és szerkesztőmunkában is jeleskedett, a világháborúban pusztították el.

A ház nem unitárius lakói közül Ács Ferenc festőművész neve érdemel említést. A nagybányai iskolában nevelkedett első kolozsvári impresszionista festő volt. Festőiskolát tartott fenn 1910 körül, majd az 1930-as években itt, ebben a házban. (Átmenetileg vagy tíz évig az édesapja építette ezen utca 34. szám alatti házban volt műterme.) Ablakából lefestette a Sora-épület helyén álló házakat is. Élete utolsó éveiben itt élt György

Lajos akadémikus egyetemi tanár, a régi magyar irodalom, anekdotakin-csünk kutatója, a Pásztortűz és az Erdélyi Múzeum szerkesztője, bibliog-ráfus.

A ház mellett nyíló kis utca első említése szerint Belső Magyar utcára járó sikátor (1795), majd Belső Magyar utcai sikátor a neve, az 1800-as évek második harmadában kaphatta az utca a Tivoli nevet, ugyan-is az 1847-es Kolozsvári Naptár szerint a Bánffy-palota északi szomszéd-ságában Tivoli nevű „rendes vendéglő” működött, az egyetlen ebből a fajtából, melynek kerthelyisége is volt a sikátor fele, s az állandó mulato-zások bizonyára rányomták bélyegüket a kis utca hangulatára. A vendéglő neve alighanem az olaszországi Róma közelében levő vízeséseiről és nyaralóiról híres Tivoli városra emlékeztetett, esetleg a múlt században divatos Tivoli játéokra. Az 1869-es telekkönyvek már Tivoli utcát említenek, s a századfordulón kapta a Bolyai nevet, mivel a Deák Ferenc utca felőli végének nyugati sarokházában született 1802-ben Bolyai János, a nagy matematikus. 1902-ben ennek épp a centenáriumát ünnepelték, s emléktáblát helyeztek a ház erkélye fölé. Utóbb, 1952-ben a kis utca felől egy román - magyar nyelvű fehér emléktáblát is kapott az épület. Az első világháborút követően Alexandru Vlahuta 1919-ben elhunyt jelentős román költő, publicista nevét adják az utcának, 1940-től napjainkig újra Bolyai utca. A Főtér telkeinek hátsó kijáró utcájából a századfordulón a státuspaloták és a Bánffy-palota megettéi Reményik Károly építette (1903) háromemeletes bérház elkészültével kapott nagyvárosias jelleget. Ezek előtt ki is szélesítették az úttestet, a két végének keskeny kijárata mutatja, hogy milyen is lehetett ez a sikátor. Az Ellenzék 1889. július 18-i száma adott hírt róla, hogy a városi tanács elhatározta a Tivoli utca rendezését: aszfaltos gyalogjárókat építenek.

II.

A Kossuth Lajos (egykori Belső Magyar, ma 1989. december 21.) utca bal oldalán az 5. számú ház a modern Sora-épület. Helyén egykor három házas telek volt. Közülük az elsőn (Belső Magyar utca 6. szám) öt lakószobás emeletes ház állt. Veress Ferenc 1859-es felvételén még mere-dek fedélszéke van két padlásablakkal, az emelet nagyon alacsony, négy ablakos, a földszint baloldali részén két rácsos ablak, a jobboldalit hatalmas kapu uralja. A ház Fejér Bálinté, majd a 18. századtól a nagymúltú szemeriai Joó családé volt, melynek tagjai jelentős szerepet játszottak az unitárius egyház életében is. E Háromszékről származó székely nemes család egyik őse Nagybányán, a másik, Márton (az 1620-as években) Kolozsváron pap. Ennek leszármazottai a Joó Dénesek: az egyik aranymű-ves centumpáter (+ 1815); a fia főkörmányszéki tisztviselő (+ 1848), talán ő építtet emeletet 1818-ban erre a házra Alföldi Antallal. Leányát, Esztert 1836-ban Gyergyai László (1804-1866) körmányszéki számjegyző vette feleségül. Itt jegyezzük meg, hogy Gyergyai Pál szenátornak és utódainak az 1700-as évek közepétől az 1800-as évek első feléig ma már nem azonosítható házuk volt az utcában. Gyergyainé Joó Eszter (vagy örökő-

sei) 1872-ben Berde Áron (1819—1892) jogakadémiai tanárnak és neje-nek, Szarvadi Karolinának adja el a házat. Berde korábban az Unitárius Kollégium vegy- és természettan tanára, jeles meteorológus, akadémiai levelező tag; az 1872-ben megnyitott egyetem nemzetgazdaság professzora, első rektora lesz. 1877 nyarán újjáépítteti a házat, valószínűleg akkor emelik magasabbra az emelet falait, s alakítják át a fedélszerkezetet. Ács Ferenc egy szemben lévő ablakból készült festménye¹ szerint a századfordulón az előző házéval egy szinten van az eresze, homlokzata pedig hasonló a mai unitárius püspöki házon felüli tanári szálláshoz. Berdeéktől 1891 tavaszán az Unitárius Vallásközösség vásárolja meg, ők különben már 1872-ben is alkudoztak a házra. Bizonyára a Berde-féle átalakítás után a földszinten üzlethelyiségeket nyitottak: Osztján József férfi és női divatárú üzlete, valamint Fronszek és Wagner vasraktára volt itt. A lebontás előtt készített 1938-as telekkönyv szerint a cseréppel fedett emeletes téglaház földszintjén 2 üzlethelyiség, 6 szoba és 3 konyha volt, az emeletén 6 szoba és 2 konyha mellékhelyiségekkel.

A múlt alig felidézhető emlékei közé tartozik a következő, földszintes egykori ház (Belső Magyar utca 8. sz.). 1869-ben öt lakóhelyiséget számláltak benne. Lebontásáig az unitáriusok második majd első papi házaként ismerték; a fiatalabb, később az egyik pap járandósága volt ez a szállás. E telek is, akárcsak az előző, a Szappan[y] utcára rúgott ki, azt a részét egy ideig a szomszédos telek tulajdonosa, Fejér Bálint bírta, majd Szentiványi György, akinek két kisebb háza is volt a telken. Ezen épületeket az unitárius iratok megvásárlásakor „Solymosiano-Ajtai ház”-ként emlegetik², ami arra utal, hogy egy Solymosi nevű családtól vették Ajtaiék. Tudjuk, hogy még korábban, az 1700-as évek első felében Tordai Mihály csizmadiái volt a telek. A ház unitárius kézre kerülését így foglalja össze Jakab Elek (III.köt.878.):

Az egyházközség „e korszakban szerezte meg első papi lakát, s telkét. Ajtai János és neje, Nagy Zsuzsanna ti. 1788. aug. 14-én kölcsönöztek az unitárius főtanoda pénztárából 100 forintot, amit nem fizetvén ki: az egyházközség 1797. márc. 28-án végrehajtással vétetett eleget, s azon összegben és a végrehajtási költségben a kölcsönvevő azon hátulsó házát és boltját a telekkel és a ház alatt levő pincével együtt, mely volt Bel-Magyar utca északi során nyugatról Joó Dénes (ma Berde Áron egyetemi tanár), keletről Pákei József tanár utódai háza (ma volt püspöki lakház) szomszédságában, maga részére foglaltatta el. Ajtai ezen telke első részét a rajta levő házzal és pincével együtt 626 r. frt. 32kr. tartozásban szintén végrehajtás útján elbecsülték Gyulai Istvánné Viski Sára részére, kezére is adták (assignálták) olyanformán, hogy a kapu köze és konyha a kamarszékkal és udvar egy részével együtt közre bocsáttassék; mely átadott részt, miután az írt nő 1801. november 23-án tanácsi engedéllyel árverezésre bocsátott, Gyergyai Mihályra, mint a főtanoda pénztárnokára, s többet (628 forintot) ígérőre le is verték. Ebből a hitelező nő követelése 504 m. forint és 64 pénz, úgyszintén a 90 pénzben megállított költség is az unitárius vallásközösség által 1801. december 27-én kifizetve: az

egész telek és ház birtokába ment át, a főtanoda illetőleg a vallásközösség pedig átengedte az ekléziának, mely fizetés a később 1808. kettőjük közt történt számvetéskor a hitközségnek fizetni kellett bizonyos összeg egy része végleges törlesztésül vétetett. Csaknem száz év múlva az unitáriusok papja ismét külön csöndes otthont talált, ahol lennie szükséges - a főiskola mellett, s a templom közelében...”

E túlságosan és részletező ismertetés végén a piaci templom és papi lak elvételétől eltelt száz évre utal Jakab Elek, megfedkezvén arról, hogy közben még több papi házat vett és adott tovább az egyházközség. A telek hátsó részében levő házat 1803-ban Kint Mihály kőműves pallérral javítatják meg, s 1805-ben költözik bele Márkos György lelkész, mivel a templomépítés költségeinek fedezésére eladják a Belső Monostor utcai szegletházat, melynek emeletén imaterem, földszintjén papi lakás volt (ma étterem van benne).

1835-től a házat a külföldön tanuló Kriza János részére tartják fenn, aki hazatértétől 1861-ben történt püspökké választása utánig e házban lakik, itt írja verseit, innen indítja a Keresztény Magvető című egyházi folyóiratot, s itt szerkeszti egybe a Vadrózsák első kötetét. Az Akadémia még 1841-ben levelező tagjául választja. Kriza 1862 áprilisában költözik át a püspöki házba, helyét a szószéken és e lakásban is Ferencz József foglalja el, aki másfél évtizeddel később szintén a püspöki szék örököse lesz. De közben filegóriát épített a kertbe (utóbb az egyházközségre hagyja), 1875 júliusában az új járda magas szintje miatt a házat szinte átépítik: padlózatát, kapualját felemelik, meredek fedelének ívét megtörik, a későbbi fényképeken jól látszik a régi fedél nyoma a következő házon. Ferencz József utódja Péterfi Dénes, aki 35 évig szolgálta az ekléziát, s közben a teológián is tanított, kitűnő bölcselő, szónok, évtizedekig a Keresztény Magvető szerkesztője, arcélének kialakítója volt. Az ő kérésére vezették be 1901-ben a vizet és a csatornázást. 1911 decemberében — teljes szellemi és testi erőben — elődeitől eltérően saját kérésére nyugdíjba megy, s innen a Kül-Magyar utcába költözik. Ekkor a házra emeletet akarnak építeni, majd eladják a vallásközösségnek, amely így a szomszédos házakkal együtt birtokolja, s bérlőknek adja ki. Udvarán volt Lengyel Jenő és Selényi Marcell vízvezeték- és csatornaszerelők telephelye az 1910—1930-as években. Az utolsó, 1938-as telekkönyvi felmérés szerint e cseréppel fedett téglaházban 4 szoba és 1 konyha volt. 14 lépés hosszú frontjának egyharmadát a kapunyílás tette ki, mellette két ablak nézett az utcára. A múlt század elején szimmetrikus „ikertelek” lehetett ez az előző házéval: közbül a két nagy kapu, jobbra és balra két-két ablak.

Az unitárius püspökségi levéltárnak, a jegyzőkönyvnek köszönhetően az egykori Belső Magyar utca 10. szám alatti telek történetét is ki lehetett bogozni. Első ismert tulajdonosa Bányai István, utóbb Dobolyi Mihály, majd Gucci Dániel bírták. Pákei Dánielné (később Nekkeli Györgyné) révén kerül a telek 1696-ban a család kezére. Az ő fia, Pákei János (1688—1748) 1712-től kolozsvári unitárius pap, aki ismertté teszi a városban a család nevét, leszármazottai mind előkelő szerepet játszanak a

polgári életben³, van közöttük táblai ítélmester, városi főbíró és kollégiumi kurátor. E ház utolsó tulajdonosa Pákei József (1759—1802) és felesége Kovács Mária. Pákei az Unitárius Kollégiumban filozófiát és németet tanít, igazgatónak és egyházi főjegyzőnek is megválasztják. Mikor a kollégiumot építették, erre szerettek volna terjeszkedni, de ők nem voltak hajlandók megválni házuktól. Aztán az özvegy halála után az örökösök elárverezték a házat, s 1819. november 30-án végre megvehette az egyház.⁴ Hogy az akkori ház milyen volt, arról semmilyen adatunk sincs, csak annyit tudunk, hogy a földszintje egy tanári szállásnak volt megfelelő. Alighanem széles kapualja, s keletre két ablaka lehetett. Benczédi Gergely egy feljegyzése szerint 1856-ban húztak rá emeletet, Gál Kelemen szerint az emeleten nem voltak közfalak, ezeket 1860 április-augusztusában Kagerbauer Antallal építették. Tény, hogy Veress Ferenc 1859-es felvételén már emeletes ház, stílusa teljesen azonos a mellette levő kollégiuméval. Felül 4, alul 3 ablakos, a nyugati szélső ablak helyén van egy keskeny, lépcsővel megközelíthető kapu. A földszinten egymást követően Füzi János (1776—1833) kollégiumi bölcselőtanár, Aranyosrákosi Székely Sándor (1797—1852), a történelem és földrajz tanára, kollégiumigazgató, 1845-től püspök, jelentős költő; Berde Áron (1846 körülől 1866-ig), valamint Nagy Lajos (1828—1910) lakik. Nagy 1866 szeptemberében az átellenben lévő sarokház emeletéről költözik ide. A kollégiumban görögöt és magyart tanított, Krizával együtt ő indította meg a Keresztény Magvetőt, a Mátvás-szobor felállításának egyik kezdeményezője volt, verseket is írt.

Az előbb bemutatott egymás melletti három ház az 1930-as évek végén kétségtelenül nem tette kihasználhatóvá a központi fekvést, Főtérhez való közelséget. Másrészt állandó javítást-karbantartást igényelt. Így jutott az Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa 1938 áprilisában arra a határozatra, hogy elfogadja a Bukarestben nagy lerakattal rendelkező prágai Sora-cég (Steuer & Friedländer) ajánlatát egy itteni üzletház felépítésére. A befektetést az is siettette, hogy a földreformkor kisajátított egyházi földekért kapott agrárkötvények meglehetősen magas árfolyamot értek el, értékük csökkenésétől tartottak. Először csak egy egyemeletes házat terveztek ide, de a városi hatóságok négyemeletesnél kisebb házak építését nem engedélyezték az utca ezen szakaszán. A három beérkezett ajánlat közül a kolozsvári Strasser és Öhlbaum céget fogadták el. A terv véglegesítését Öhlbaum Áron és a Sora vállalat Scheider nevű mérnöke közösen végezte. Ennek megfelelően a földszinten az utcai bejárattól jobbra a Sora Rt. 60 m hosszú, a Forduló utcáig benyúló üzlethelyisége lesz, a hátra nyúló szárny földszintesnek épül, de olyan alappal, hogy még két emeletet elbírnjon. A cég a szuterént (kivéve az óvóhelyet és a lakók pincéit) raktárnak és az első emeletet irodának veszi bérbe. A bejárattól balra levő két kis üzlethelyiséget az egyház adhatja bérbe. A II—III—IV. emeleten három-három lakás lesz, mindegyik három szobás, mellékhelyiség központi fűtéssel, melegvízszolgáltatással. Vagyis a legmagasabb akkori igényeket is kielégítette.⁵ A Sora Rt. jelentős összeggel járult az építkezések-

hez, kifizette előre egy évi bérét, ugyanakkor elnyerte a 14 évi bérleti jogot. Az egész építkezés mintegy 15 milliós költségvetésével a két világháború közti egyik legnagyobb kolozsvári befektetést jelentette. 1938. december 1-re a fedélig felhúzzák az épületet, s a Sora cég át is veszi helyiségeit, az egész épület 1939. október 15-re készül el. A két kis üzlethelyiséget Ullmann Ferenc címfestő és a képeket, porcelánt, szőnyeget árusító Pax cég veszi bérbe. 1941-ben a Sora cég az államhatalmi változásokra hivatkozva felbontja a szerződést, a nagy üzlethelyiséget a MÁGISZ (Munkások Általános Gazdasági és Ipari Szövetkezete) veszi át, s apró elárusítóhelyekre osztja; a világháború után a Victoria élelmiszerkereskedelmi szövetkezet bérlő, végül az Alimentara nevű üzlethálózat legnagyobb egységévé összenyitják az egész helyiséget (1971) és visszaadják a közszájon forgó Sora elnevezését. A két kis üzlethelyiséget is egybenyitják kávézóként. Az Unitárius Egyház perlekedés után 1993-ban szerzi vissza rendelkezési jogát az üzlethelyiségek felett.

A bauhaus-típusú szürkére festett, környezetétől meglehetősen elütő épületben drágák voltak a lakások, s csak jó kerestetűek engedhették meg maguknak, hogy itt lakrészt béreljenek. Ismertebb nevű bérlő volt Hidegh Mihály, a piarista paptanárból meggyőződéses unitáriussá lett matematikus, harminc évig volt az Unitárius Kollégium tanára, a Sora-ház felépítése előtt is e helyen lakott a 6. szám alatt; Ölvedy Zsóka színésznő; Zolnai Béla irodalomtörténész, nyelvész egyetemi tanár, a modern magyar stilsztika egyik megalapítója; dálnoki Gaal Elemér, Kolozs vármegye alispánja; Abrudbányai János teológiai tanár; Vintila Radulescu, a Nemzeti Színház főrendezője; Sili Munteanu színésznő. 1941-1944 között a ház egész negyedik emeletét a Béli Kálmán vezette Erdélyrészi Gazdasági Tanács bérelte.

A Kossuth Lajos utca 7. számú (Belső Magyar utca 12/a-b, Kossuth Lajos - Maresal Foch 10. sz.) házról könnyű megállapítani, hogy a múlt század elejéről való, s közintézetnek készült. Ebben a kétemeletes, 30 helyiséges épületben működött közel egy századon át Kolozsvár egyik legrégebbi iskolája, a múltját 1557-ig visszavezető Unitárius Kollégium. Az intézet történetét megírta Gál Kelemen kétkötetes művében (1935), úgyhogy mi csak az e helyhez és építkezésekhez fűződő adatokat soroljuk fel. Az unitáriusok által a plébániaház folytatásaként felépített 39 szobából álló „piaci nagy oskolát” alig negyed századig használhatták a diákok, a főtéri templommal együtt ezt is elvették a katolikusok. Szentábrahámi Lombárd Mihály tanár, későbbi rektor és püspök kezdeményezésére 1718-ban a Belső Magyar utcai Huszár-féle házba költözött az iskola. Ez egy alul négy, felül két szobából álló emeletes ház volt a Pákei-házon alul, még korábban vásárolták az unitárius aranyműves Huszár Mihálytól. Ekkoriban elég rossz állapotú az épület: a Rákóczi-féle szabadságharc lövéseinek nyomai is látszottak falain. Legnagyobb helyiségét imateremként is használták.

Az iskola idetelepítésével lényegében azt a magot teremtették meg, amely köré rendre a város unitárius központja kialakult. A diákok létszámának növekedése már 1721—1722-ben szükségessé tette a ház bővítését

két szobával. 1725 decemberében sikerült a szintén unitárius Szíjgyártó István kelet felőli, a Szappany utcai sikátorig terjedő 3 szobás házat megvásárolni. Ennek még kapualját is átalakították negyedik szobává. (Gál Kelemen szerint Kövendi Dániel volt a ház tulajdonosa.) Ehhez 1726-ban egy kisebb sikátor menti telket, 1742-ben pedig egy Szappan[y] utcai szomszédos telekrészt vásároltak a rajta levő faházzal együtt, úgyhogy a század közepére egy szabályos négyszögletű, a Magyar utcától, a sikátortól és a Szappan[y] utcától, nyugatra pedig a Pákei-háztól határolt telke volt az iskolának. Az 1760-as évek közepén már 200 diák járt a kollégiumba, s ez tette szükségessé az állandó toldozást-foldozást, veszszőfonatú ideiglenes helyiségekkel való bővítést. 1779-re 21 szobájú az épület, neve is van mindegyiknek: földrészekről, városokról (Trója, Róma, Belgium, Paris, Florentina, Amerika, Ázsia, Európa). Hanem az ideiglenes diákkézzel végzett építkezések idővel életveszélyessé váltak, úgyhogy 1779-ben elhatározták az épületek felújítását. Mária Teréziától kaptak rá engedélyt, s a Magyar utca felőli szárnyat 1780 őszére rendbeszedik. A sikátor felőli szárnynak azonban az alapja annyira gyenge, hogy teljesen új alapozásra van szükség, ehhez viszont újabb építési engedély kellett, melyet 1781 márciusában kapnak meg Bécsből. Pénzhiány miatt azonban csak a Suki-hagyaték átvétele után, 1795-től kezdenek az építkezéssel foglalkozni. Ekkor már a sikátor melletti szobák annyira lesüllyedtek, hogy „az ablakon nemcsak a kutyák kukucskáltak be, hanem a békák is beugráltak”⁶.

Az unitárius Főtanács 1800 januárjában küld ki építési bizottságot, mely Ugrai László unitárius mérnököt és Leder József építőmestert kéri fel a sikátor felőli szárny megtervezésére. Hogy az első tervet közösen készítették, vagy csak Leder készült-e el a tervvel, ma már nem tudjuk megállapítani, ezután mindenütt Leder szerepel egyedül. Novemberben elhatározták, hogy a Magyar utca felől is új, kétemeletes épületet emeljenek, s ennek tervét szintén Ledertől kérik. Itt a Huszár-féle ház néhány falát is hasznosítják. Az építkezés 1801 tavaszán indul, s 1806 őszéig tart. Közben módosítják a sikátor felől épülő auditorium tervét — két emeletnyi legyen a magassága, két ablaka pedig színes üvegből készüljön, meghatározzák a kályhák színét (zöld), 1804 októberében pedig az oszlopos főkapuról döntenek. Arról is határoznak, hogy az épület Szappan[y] utca felőli vége ne tűzfalal legyen lezárva, hanem szarufák maradjanak, lehetővé téve a további bővítést, amire sor is került 1860-ban, amikor Kagerbauer Antallal négy osztálytermet építettek a keleti oldalon a sikátor mentén. Az épület lakatosmunkáit Ungvári István és Veres György, asztalosmunkáit Fizi Mihály és Vas József, a bejárati kapu kőfaragását Hartman Antal végezte.

A ma is álló kétemeletes kollégiumépület kilenc tengelyes Magyar utcai frontja díszes kivitelezésű: kései barokk és klasszicista díszítőelemeket kombinál. Az első emelet ablakai felett meánderdíszes, alattuk pedig szalagfonatos téglalap alakú faltükrök találhatók. Az alacsonyabb második emelet egyszerűbb kivitelezésű, az oldalhomlokzat pedig alig díszített,

ezen inkább a késő barokk jelleg dominál. Jón oszlopos, két urnával díszített kapuja a piarista rendház barokk portálját visszhangozza. Leder erkéllyel kombinálva már több épületen alkalmazta. A századfordulón ezt a kaput lebontották. Belső keretét beleépítették az új kollégiumépület egyik udvari falába, elmosódva még kibetűzhető rajta a felirat: MVSIS ET VIRTVTIBVS MDCCCVI / COMMVNITAS VNITARIORVM REAEDIFICAVIT (A műzsáknak és erényeknek 1806. Újjáépítette az unitáriusok közössége.)

Ebben a század elején minden szempontból modernnek, igényeket kielégítőnek tűnő épületben tanult és tanított az 1800-as évek minden jelentős unitárius egyénisége Brassaitól Szentiváni Mihályon át Krizáig; itt szervezkedett a reformkori ifjúság, s itt állították össze a Reményi zsebkönyveket. Az épületben működött az egyetlen unitárius papnevelde, mely 1847-től fokozatosan különvált a kollégiumtól: 1859-ig kétéves, 1885-ig hároméves, majd négyéves tanulmányi idővel — többnyire a kolozsvári pap, a püspök, s egy-két besegítő gimnáziumi tanár oktatta a lelkészi pályára készülöket. 1896-ban alakul meg az önálló Unitárius Vallásközönség Papnevelő Intézete Boros György dékán vezetésével, melynek hallgatói 1897-től miniszteri engedéllyel a kolozsvári egyetemre is beíratkozhattak és bölcsészeti doktorátust szerezhettek. A 19. század végén több mint 400 tanulót, 10-15 papnövendéket oktatott 12-14 tanár az épületben. A gimnáziumi oktatás igényei egyre fokozódtak: szaktantermek felállítása vált szükségessé, meg kellett szüntetni az internátus zsúfoltságát, ha lépést akartak tartani a kor követelményeivel és a város másik két nagymúltú iskolájával. Így vált szükségessé az új kollégium felépítése.

A kiköltözés előtti állapotokat Boros György öröklötte meg⁷: eszerint a felső emeleten a templom felől 3, a Magyar utca felől 4, az udvar felől 2 (összesen 9) szoba, a középső szinten ugyancsak 9 szoba és a 10. számmal jelölt díszterem, a földszinten pedig 10 szoba volt. Ehhez járult az 1860—1861-ben épült földszintes szárny 5 helyisége, s az 1887-ben idecsatolt Pákei-ház 10 helyisége, úgyhogy 1901-ben 55 helyiséggel rendelkezett az intézet, közülük 50 pléhtáblás számmal volt ellátva, de a legtöbb szobának hagyományos, öröklődő neve is volt. Közülük Róma és Dézmacsúr bizonyult a legszívósabb életűnek. A lakószobák inkább a Magyar utcára, a tantermek viszont a sikátorra néztek. A helyiségek felosztása így alakult: 1 teológiai, 9 gimnáziumi, 2 elemi osztályú tanterem, 14 lakószoba, 8 könyvtári, 1 természettani, 2 természetrajz szertári helyiség, igazgatói iroda, tanári szoba, díszterem, tanácsterem, levéltár, ifjúsági könyvtár stb. Hiányzott a konviktus. A diákok vagy pártfogóknál kaptak kosztot, vagy saját szobájukban főztek-ettek. A szobák rendjére a szobafőnök (hospes) ügyelt fel, bizonyos kedvezményekért a szegény tanulók takarítottak. Minden szobának megvolt a belső rendje, az egész diáktársadalom kis köztársasághoz hasonlított.

Az 1900—1901-es tanév végén az iskola kiköltözött az épületből, s ezután az egyház kisebb-nagyobb átalakításokkal lakásoknak, műhelyeknek, irodáknak, a földszintet pedig üzlethelyiségnek adta ki. Az 1900-as

évek elején a főtéri Bánffy-palotából ide átköltözött az 1861-ben alapított „Gámán János örökösei könyvnyomda”, mely később Gámán Dezső neve alatt szerepel. A város legrégebb magánnyomdájaként hirdetik magukat. Az 1914-ben itt lakó (id.) Jordáki Lajos nyomdász is bizonyára Gámánéknál dolgozott. A nyomdában különböző lapokat, folyóiratokat is nyomtatnak, ezek szerkesztősége és kiadóhivatala szívesen bérelt ebben az épületben helyiséget. Így az 1910-es években itt jelzik a Kolozsvári Hírlap című politikai napilap szerkesztőségét. Itt volt az Egyetemi Kör székhelye az 1910-es évek végéig, lapjuk az Egyetemi Lapok is itt jelent meg 1905-1907 között. 1910-ben az Erdélyi Bakter című élclap tartja itt szerkesztőségét.

Az üzletek közül a leghosszabb ideig a kaputól nyugatra eső részt bérelő Segesváry és Társai nagykereskedő cég áru- és festékboltja működött itt — negyven éven át. 1902-től Eisler Mór, valamint Bogátsi Imre cipőboltja, Ütő Árpád szabászata van itt. Adler A. Adolf vászon- és konfekció-nagyraktárt tart fenn, Terzó Tivadar pedig fodrászszalont. Az udvaron Kisfaludy Árpád könyvkötő műhelye található az 1910-1920-as években. Az I. világháború után a Lebeda Rt. fehérneműgyár főraktára, a bejárattól keletre özv. Deákné trafikja, Tana Ferenc villamossági üzlete és a templom felől Bornyász László temetkezési vállalata bérel helyiségeket. A földszint jó részét a CFR (vasúti) nyomda és egy asztalosműhely foglalta el, a II. emeletet pedig a CFR orvosi rendelőintézete használta. Az I. emelet az 1930-as években a Kovács Margit vezette Unitárius Leányotthoné volt. Ugyancsak ekkoriban a felekezeti alapon szervezett zsidó Haggibor Sportegylet (elnöke Erős Vilmos dr.), valamint a Tenis Club (elnöke Angelotti Kornél) bérelt itt helyiségeket. Az 1939 decemberi főtanácsi jelentés így mutatja be az épületet: földszinten 5 üzlethelyiség, az udvari részen 4 lakás és 1 műhely, szintén az udvar felől egyházi levéltár; első emeleten: leányotthon, 1 nagyterem, 2 kisebb szoba a Nőszövetség részére; a második emeleten: 2 egyházi alkalmazott lakása, leányotthon. Sürgősnek vélik a vízvezeték felújítását.

Az 1948-as tanügyi reform és az államosítás után az Egészségügyi minisztérium veszi az épületet használatba, s ide rendezik be az Egészségügyi Középiskolát (Technikumot), majd Líceumot. Jelenleg is itt képezik Kolozs és a környező megyék részére az egészségügyi kádereket. Az egész város legkeresettebb iskolája. Az 1980-as évek közepén évente 400-500 diáklány kapta meg itt az elméleti alapokat, melyek kórházi gyakorlattal egészültek ki. 1958-1962 között német elemi iskola is volt az épületben. (583. sz. műemlék) (Folytatjuk)

SZÓSZÉK — ÚRASZTALA

SIMÉN DOMOKOS

CSODAVÁRÓK — CSODATEVŐK

ApCs 2/14a

Az unitárius Káté szerint pünkösd kettős ünnep: a lélek erejének győzelme és az egyház megalakulásának az emléke. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a csodavárók és a csodatevők közös ünnepe. A Biblia szerint ez ünnepen a központi személy Péter. Ő a főszereplő, ő a központ, mások csak „másodállásban” írják alá a jelenléti naplót pünkösdkor.

Jogos a kérdés, hogy miért csak Péter? A mélylélektant tanúságul megidézve, meg kell állapítanunk, hogy azért, mert a tanítványok közt Péter érzi magát a legbűnösebbnek, a legtévelygőbbnek, a leggyarlóbbnak. A lélektan törvénye szerint neki bizonyítani kell.

Nézzük csak Péter előéletét. A családi hagyomány a halászat. Gondolkozásra és töprengésre alkalmas foglalkozás. Miután Jézust elúzik szülővárosából, a Péterék házában talál otthonra. Jézus nem alkalomszerűen választotta tanítványait, hanem modernül fogalmazva, az „alkalmatosság” alapján leteremtette őket: a tengerparton, a piacon, a városban. Pétert hívta el először első tanítványnak. Az első gyermek, az első siker, az iskolában az osztályelsőség, a versenypályán az elsőség bizonyos elsőséget, megkülönböztetést igényel magának. Péter is az apostolok-tanítványok közt elsőnek van mindig említve. Többre tartotta magát, mint a többi tanítvány. Ezzel szemben a legtöbb hibát, gyengeséget és gyarlóságot az evangélium tanúsága szerint ő követett el Jézussal és tanításával szemben. Figyeljünk Péterre.

A hit és az értelem tanúságtétele szerint Pétert Jézus kösziklának, alapnak, példának nevezte. A Biblia tanúsága szerint ő volt a legmegbízhatatlanabb, a leggyengébb, csak a jézusi élet utolsó szakaszában is. Pergessük a képeket. Az utolsó vacsorán ő ülhetett Jézus mellett. A végét sejtő Jézus így szól: mindnyájan elhagytok engem, mikor bajba kerülök, egyedül maradok. Péter esküdjözik, hogy ha veled kell is meghalni, én azt is vállalom. A Getsemáné kertben ott kellett volna virrasszon addig, míg Jézus a halálfélelemmel „gyötrődött” és viaskodott. Elaludt, nem bírt virrasztani Jézussal, háromszor sem. Csak messziről merte követni az elhurcolt Jézust, és csak az udvaron a tűz mellett mert letelepedni a többi fél-közömbös emberrel. Kétszer szegezik neki a bizonyosságot: Te is Jézus-hoz tartozol. A tűz mellett a főpapok készítik a „Feszítsd meg” hangulatát. Péter hallja. A halálfélelem görcsként rándult benne. Megtagadja Jézust. Harmadszor a szolgáló bizonyágtételére már átkozódni kezd. A kakaszóra való emlékeztetés lelkiismeretébe hasít bele úgy, hogy a felnőtt